

Handhavingsrapport Onroerend Erfgoed 2025

Opgesteld door de afdeling Handhaving van het
Departement Omgeving, samen met het agentschap
Onroerend Erfgoed

INHOUDSOPGAVE

INLEIDING	3
SITUERING ERFGOEDHANDHAVING	4
Situering en structuur van de erfgoedinspectie.....	4
Opdracht.....	5
Personeelsoverzicht.....	5
Externe actoren.....	5
REGULIERE WERKING IN CIJFERS.....	7
Onderzoeken ter plaatse	7
Raadgevingen	7
Aanmaningen	7
Processen-verbaal en verslagen van vaststelling	8
Opvolging archeologie en metaaldetectie.....	9
Stakingsbevel, verzegeling en inbeslagname	9
Herstelvorderingen.....	10
Bestuurlijke geldboetes	10
Bestuurlijke maatregelen.....	10
Minnelijke schikkingen	10
Terugvordering van premies.....	11
Beslissingspraktijk van de parketten	11
EEN VOORUITBLIK	12

Inleiding

Overeenkomstig artikel 11.1.2. van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 stelt de afdeling Handhaving van het Departement Omgeving jaarlijks een rapport op over de handhaving van het Onroerend- en Varend erfgoeddecreet (hierna ook erfgoedhandhaving genoemd). Dit jaarrapport, opgesteld in samenwerking met het agentschap Onroerend Erfgoed, biedt een terugblik op de handhavingsuitvoering in 2025.

Hoofdstuk 1 omschrijft de algemene werking van de erfgoedinspectie. Haar structuur en plaats binnen de afdeling Handhaving worden toegelicht, evenals haar specifieke doelstellingen en personeelsbezetting en de samenwerking met de verschillende interne en externe actoren.

Hoofdstuk 2 geeft de inzet van de verschillende handhavingsinstrumenten weer.

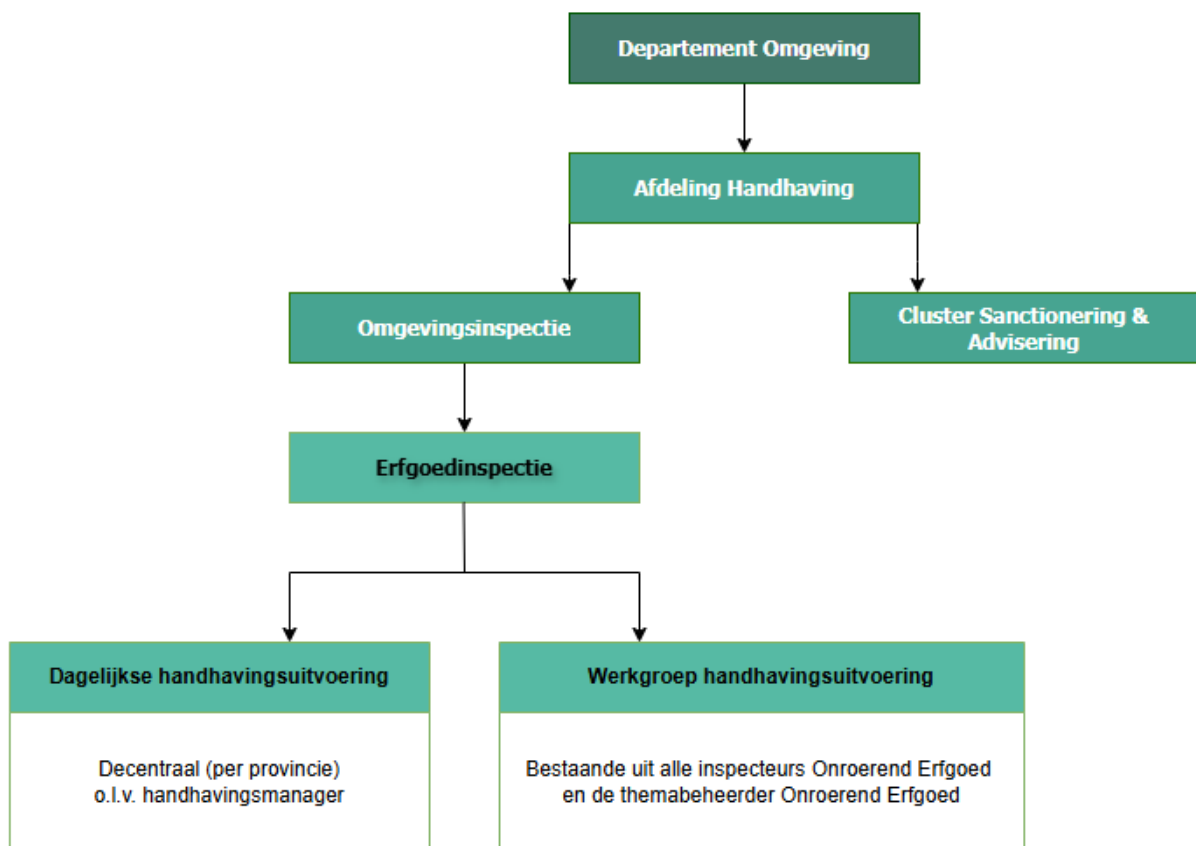
Hoofdstuk 3 werpt een blik op de toekomst.

Situering erfgoedhandhaving

Situering en structuur van de erfgoedinspectie

De erfgoedinspectie maakt deel uit van de afdeling Handhaving van het Departement Omgeving. Deze afdeling bestaat uit twee aparte diensten, namelijk de Omgevingsinspectie waartoe de erfgoedinspectie behoort en de cluster Sanctiënering en Advisering die voornamelijk instaat voor bestuurlijke beboeting.

De Omgevingsinspectie heeft per provincie één decentrale werkplek waar één of meerdere inspecteurs Onroerend Erfgoed (hierna ook erfgoedinspecteurs genoemd) samenwerken met milieutoezichthouders en stedenbouwkundige verbalisanten en inspecteurs. Zij worden aangestuurd door een handhavingsmanager. Met het oog op een kwalitatieve en uniforme erfgoedhandhaving, nemen alle provinciale erfgoedinspecteurs deel aan de centrale werkgroep handhavingsuitvoering Onroerend Erfgoed.

Eind 2025 werd de beleidskeuze gemaakt om de handhavingsuitvoering vanaf 1 april 2026 volledig toe te wijzen aan het agentschap Onroerend Erfgoed. Vanaf die datum neemt de organisatorische opdeling van de erfgoedhandhaving tussen het Departement Omgeving en het agentschap Onroerend Erfgoed dus een einde. Deze datum valt samen met de implementatie van het Kaderdecreet Vlaamse Handhaving (KVH).

Opdracht

De erfgoedinspecteurs staan in voor het inspecteren van onroerend en varend erfgoed, het vaststellen van schendingen van het Onroerend- en Varend erfgoeddecreet en het ondernemen van stappen om het herstel van de erfgoedschade die daar het gevolg van is te bekomen. Hun hoofddoel is schendingen van de regelgeving op te sporen, te laten bestraffen en de door deze schendingen ontstane erfgoedschade te (doen) herstellen.

Ze besteden daarbij bijzondere aandacht aan een doelmatig en uniform optreden over heel Vlaanderen waarin ze een voorbeeldfunctie vervullen voor de lokale overheden en in het bijzonder de gemeentelijke verbalisanten Onroerend Erfgoed.

Voor de beleidsvoorbereiding en -evaluatie adviseert de afdeling Handhaving samen met het agentschap Onroerend Erfgoed de bevoegde Vlaamse minister vanuit haar ervaringen op het terrein over de uitvoerbaarheid en de handhaafbaarheid van de regelgeving.

Personeelsoverzicht

In de afdeling Handhaving werken er momenteel vijf inspecteurs Onroerend Erfgoed die instaan voor het inspecteren via controles op het terrein, het verbaliseren van misdrijven en het uitwerken en afdwingen van herstelmaatregelen (voortraject). Eén van deze inspecteurs staat samen met twee andere collega's in voor de opvolgingstaken bij gerechtelijke procedures, minnelijke schikkingen en bestuurlijke maatregelen (natraject). De inspecteurs worden bijgestaan door een themabeheerder die mee verantwoordelijk is voor beleids- en juridische ondersteuning.

Binnen het agentschap Onroerend Erfgoed hebben zeven personeelsleden de bevoegdheid om raadgevingen en aanmaningen te geven.

Externe actoren

Binnen de erfgoedsector zijn meerdere actoren actief. Een cruciale partner van de erfgoedinspectie is het agentschap Onroerend Erfgoed. Het agentschap staat samen met de afdeling Handhaving in voor het opmaken van raadgevingen en aanmaningen zoals bedoeld in het Onroerenderfgoeddecreet, ook wel de zachte handhaving genoemd.

Ook in de fase van de harde handhaving is er samenwerking, bijvoorbeeld bij het inhoudelijk uitwerken van herstelmaatregelen en het berekenen van schadevergoedingen wanneer erfgoedwaarden onherroepelijk verloren zijn gegaan en daardoor niet meer in feite te herstellen zijn. Op basis van deze berekeningen kunnen de inspecteurs een schadevergoeding eisen voor het definitief verlies aan erfgoedwaarden. Het agentschap Onroerend Erfgoed bezorgde in 2025 vier berekeningen aan de afdeling Handhaving, telkens voor het verlies van archeologisch erfgoed.

Wat de berekening van dergelijke schadevergoedingen voor het verlies aan archeologisch erfgoedwaarden betreft, legde het agentschap een ontwerp van richtlijn voor aan het kabinet van de Vlaamse minister van

Onroerend Erfgoed. De beslissing hierover is uitgesteld tot 2026 wanneer de organisatie van de handhaving Onroerend Erfgoed binnen het agentschap Onroerend Erfgoed is geïmplementeerd.

Naast de erfgoedinspectie is ook de politie bevoegd om erfgoedmisdrijven en -inbreuken vast te stellen. Daarnaast staat de politie mee in voor het verhoren van betrokkenen, meestal in opdracht van de procureur des Konings.

Tot slot zijn er steeds meer gemeentelijke verbalisanten Onroerend Erfgoed actief. Eén van de voorwaarden om als onroerenderfgoedgemeente erkend te zijn, is een eigen verbalisant Onroerend Erfgoed aanstellen voor de handhaving van het Onroerenderfgoeddecreet op haar grondgebied. Op dit moment zijn er 17 gemeenten erkend. Volgens onze meest recente gegevens zijn er in Vlaanderen 36 gemeentelijke verbalisanten Onroerend Erfgoed actief. 24 daarvan werken voor een erkende onroerenderfgoedgemeente.

REGULIERE WERKING IN CIJFERS

Onderzoeken ter plaatse

De inspecteurs Onroerend erfgoed voerden in 2025 in totaal 132 onderzoeken ter plaatse uit. Deze onderzoeken gebeurden omdat de inspecteur een terreincontrole uitvoerde wegens vermoedelijke schendingen of in opvolging van lopende handhavingstrajecten.

Informatie over vermoedelijke erfgoedmisdriven bereikt de erfgoedinspectie vanuit verschillende hoeken. De inspecteurs ontvangen bijvoorbeeld meldingen van burgers, van het agentschap Onroerend Erfgoed en van gemeentelijke overheden. In bepaalde gevallen halen de inspecteurs informatie over mogelijke schendingen uit persberichten of processen-verbaal van andere handhavingdiensten, zoals stedenbouwkundige en natuurinspecteurs.

Raadgevingen

Het agentschap Onroerend Erfgoed gebruikt de raadgeving om schendingen te voorkomen. Een raadgeving heeft dus een preventieve werking en gaat een eventuele schending van de regelgeving vooraf.

Het agentschap verstuurde 60¹ raadgevingen in 54 verschillende dossiers:

- 48 hadden betrekking op een beschermd monument (waarvan zes ook beschermd als stads- en dorpsgezicht en twee ook beschermd als cultuurhistorisch landschap);
- zeven raadgevingen hadden alleen betrekking op een stads- of dorpsgezicht;
- vier raadgevingen hadden alleen betrekking op een cultuurhistorisch landschap;
- één raadgeving had betrekking op een archeologisch onderzoek gekoppeld aan een omgevingsvergunningstraject.

Drie van deze raadgevingen werden verzonden op basis van een externe klacht.

Aanmaningen

Aanmaningen hebben - in tegenstelling tot de louter preventieve raadgevingen - als doel een gepleegde schending te beëindigen en/of de schadelijke gevolgen ervan te herstellen of herhaling te voorkomen. Zowel het agentschap Onroerend Erfgoed als de erfgoedinspectie van de afdeling Handhaving kunnen aanmaningen verzenden. In de praktijk is het voornamelijk het agentschap dat inzet op dit zacht handhavingsinstrument.

Het agentschap verstuurde 70² eerste aanmaningen in 70 verschillende dossiers:

- 45 eerste aanmaningen hadden betrekking op een beschermd monument (waarvan zes ook beschermd als stads- en dorpsgezicht en één ook beschermd als cultuurhistorisch landschap). Acht van deze eerste aanmaningen werden verstuurd op basis van een externe klacht.

¹ In 2023 42 en in 2024 86.

² In 2023 67 en in 2024 81.

- acht eerste aanmaningen hadden alleen betrekking op een stads- en dorpsgezicht. Eén daarvan werd verstuurd op basis van een externe klacht.
- twaalf eerste aanmaningen hadden alleen betrekking op een cultuurhistorisch landschap.
- vijf aanmaningen hadden betrekking op een archeologisch onderzoek gekoppeld aan een omgevingsvergunningstraject.

Vijf eerste aanmaningen volgden op een raadgeving in hetzelfde jaar. Zeven eerste aanmaningen werden gevolgd door een tweede aanmaning in hetzelfde jaar.

Het agentschap verstuurde 22³ tweede aanmaningen in 22 verschillende dossiers:

- zestien tweede aanmaningen hadden betrekking op een beschermd monument (waarvan twee ook beschermd als stads- en dorpsgezicht). De zeven tweede aanmaningen die volgden op een eerste aanmaning in 2025 hadden alle betrekking op een beschermd monument;
- vier tweede aanmaningen hadden betrekking op een stads- of dorpsgezicht (waarvan één ook beschermd als cultuurhistorisch landschap);
- twee tweede aanmaningen hadden alleen betrekking op een cultuurhistorisch landschap.

Drie tweede aanmaningen werden verzonden op basis van een externe klacht. Zeven tweede aanmaningen volgden op een eerste aanmaning in hetzelfde jaar.

Het agentschap verstuurde in 2025 geen raadgevingen of aanmaningen voor beschermd varend erfgoed.

De erfgoedinspectie verstuurde in 2025 in totaal 21⁴ aanmaningen, samen met of kort na de opmaak van een proces-verbaal. De overtreders kregen daardoor een laatste kans om tot herstel over te gaan zonder verdere gerechtelijke of bestuurlijke procedures.

Processen-verbaal en verslagen van vaststelling

In 2025 stelden de inspecteurs Onroerend Erfgoed in totaal 33⁵ aanvankelijke processen-verbaal op. In zo'n aanvankelijk pv stelt de inspecteur nieuwe schendingen vast. De geverbaliseerde schendingen zijn van uiteenlopende aard, zoals de verwaarlozing van beschermd onroerend erfgoed, beschadigen van niet-beschermd archeologische sites door het niet-naleven van de archeologievoorwaarden opgelegd in een omgevingsvergunning en werken uitgevoerd zonder de nodige toelating of zonder de noodzakelijke omgevingsvergunning.

Daarnaast stelden de inspecteurs 33⁶ navolgende processen-verbaal op voor de procureur bij het parket. Daarin nemen ze bijkomende vaststellingen of het verhoor van een verdachte of getuige op.

Tot slot heeft de erfgoedinspectie in 2025 negen⁷ processen-verbaal van uitvoering en niet-uitvoering van herstelwerken opgesteld. Hierin stelt de erfgoedinspecteur vast of het (bestuurlijk of gerechtelijk) opgelegde

³ In 2023 17 en in 2024 13.

⁴ In 2023 3 en in 2024 21.

⁵ In 2023 en 2024 telkens 43.

⁶ In 2023 27 en in 2024 38.

⁷ In 2023 8 en in 2024 9.

dan wel het minnelijk overeengekomen herstel tijdig en correct werd uitgevoerd. In zes van de negen processen-verbaal stelde de inspecteurs het integraal herstel in overeenstemming met de opgelegde maatregel vast. In één dossier stelde de inspecteur de correcte uitvoering van de eerste herstelfase vast. In twee dossiers stelden de inspecteurs vast dat het herstel niet integraal werd uitgevoerd.

Net zoals de voorgaande jaren werden er ook in 2025 geen verslagen van vaststelling opgesteld. Een verslag van vaststelling heeft niet zoals een proces-verbaal betrekking op misdrijven maar wel op inbreuken. Dit zijn overtredingen van administratieve aard.

Rekening houdend met de specifieke kennis die het vaststellen van erfgoedovertreden vergt, blijft de vaststelling van erfgoedovertreden een eerder uitzonderlijke opdracht voor de politie. In 2025 ontving de erfgoedinspectie twee processen-verbaal van de politie: één wegens de doorbreking van een in 2024 opgelegd stakingsbevel voor werken uitgevoerd zonder vergunning of toelating en één wegens illegaal magneetvissen. Daarnaast ontving de erfgoedinspectie drie processen-verbaal van gemeentelijke verbalisanten Onroerend Erfgoed: twee wegens werken uitgevoerd aan een beschermd monument zonder of in strijd met de toelating of vergunning en één wegens het niet-naleven van het programma van maatregelen uit de (archeologie)nota, opgenomen als voorwaarde in de omgevingsvergunning.

Opvolging archeologie en metaaldetectie

In 2025 stelde de afdeling Handhaving vijf⁸ processen-verbaal op die betrekking hebben op archeologie en metaaldetectie. De vaststellingen hadden betrekking op beschadiging van een archeologische site, archeologische ensembles en artefacten, het niet-uitvoeren van archeologisch onderzoek voorzien in het programma van maatregelen opgenomen in de archeologienota en opgenomen als voorwaarde in de omgevingsvergunning en het niet volgens de Code van Goede Praktijk uitvoeren van opgravingen.

Wat de erkenning van archeologen en metaaldetectoristen betreft, werden er in 2025 net zoals in de voorgaande jaren geen erkenningen van archeologen geschorst of ingetrokken. Wel werd de erkenning van één⁹ metaaldetectorist geschorst wegens het niet naleven van de bepalingen in de Code van Goede Praktijk.

Het agentschap werkte in 2025 samen met de erfgoedinspectie aan de optimalisering van de processtroom handhaving van erkende archeologen.

Stakingsbevel, verzegeling en inbeslagname

De afdeling Handhaving legde in 2025 vier¹⁰ stakingsbevelen op. Daarin beveelt de inspecteur de staking van werkzaamheden waarvoor geen toelating of vergunning verleend werd om verdere schade te voorkomen.

De erfgoedinspectie ging in 2025, net zoals in de voorgaande jaren, niet over tot verzegeling of inbeslagname. De nood om dergelijke ingrijpende maatregel toe te passen komt slechts zelden voor.

⁸ In 2023 en 2024 ook telkens 5.

⁹ In 2023 vond er geen enkele schorsing van de erkenning van metaaldetectoristen plaats. Er werden wel 4 erkenningen ingetrokken. In 2024 waren er geen schorsingen noch intrekkingen.

¹⁰ In 2023 4 en in 2024 7.

Herstelvorderingen

Wanneer een overtreder niet vrijwillig overgaat tot het herstel van de erfgoedschade die hij heeft veroorzaakt door overtreding van de onroerend – of varend erfgoedregelgeving, kan de erfgoedinspectie het handhavingstraject verderzetten via gerechtelijke of bestuurlijke weg.

Ingeval van een gerechtelijke procedure leidt de inspecteur Onroerend Erfgoed een herstelvordering in bij de correctionele of burgerlijke rechtbank. Het Onroerenderfgoeddecreet bepaalt welk herstel de inspecteur precies kan vorderen. Het decreet voorziet daarvoor een cascade van verschillende herstelvormen, van integraal feitelijk herstel in de originele staat tot de volledige financiële vergoeding van de vernietigde erfgoedwaarden.

In 2025 werden zeven¹¹ herstelvorderingen opgesteld. In zes dossiers werd herstel naar oorspronkelijke staat gevorderd. In één dossier vorderde de inspecteur een integrale schadevergoeding naar aanleiding van de beschadiging van het bodemarchief van een perceel gelegen in een beschermde archeologische site.

Bestuurlijke geldboetes

De voorbije jaren werden er geen verslagen van vaststelling opgesteld. Er werden bijgevolg ook geen exclusieve bestuurlijke geldboetes opgelegd. De gewestelijke beboetingsentiteit binnen de afdeling Handhaving legde in 2025 wel twee¹² alternatieve bestuurlijke geldboetes op. Beide boetes hadden betrekking op een schending van de regels rond metaaldetectie en magneetvissen in 2024.

Bestuurlijke maatregelen

In één¹³ dossier legde de betrokken erfgoedinspecteur een bestuurlijke maatregel (een last onder dwangsom) op. De overtreder tekende hiertegen administratief beroep aan bij de Vlaamse minister bevoegd voor Onroerend Erfgoed. In 2026 verklaarde de minister dit beroep ongegrond en bevestigde hij de opgelegde maatregel.

Minnelijke schikkingen

In 2025 sloten de erfgoedinspecteurs drie¹⁴ minnelijke schikkingen af. Dit is een overeenkomst waarin de inspecteur samen met de betrokkenen vastlegt welk herstel ze moeten uitvoeren, onder welke voorwaarden en binnen welke termijn.

In 2025 stelden de inspecteurs in vier¹⁵ dossiers een certificaat van uitvoering op, waaruit blijkt dat de minnelijke schikking integraal werd uitgevoerd en het herstel daarmee gerealiseerd werd.

¹¹ In 2023 16 en in 2024 12.

¹² In 2023 0 en in 2024 4.

¹³ In 2023 3 en in 2024 5.

¹⁴ In 2023 6 en in 2024 4.

¹⁵ In 2023 6 en in 2024 1.

Terugvordering van premies

Premies uitgekeerd om schade die het gevolg is van erfgoedmisdrijven te herstellen, kan het agentschap Onroerend Erfgoed terugvorderen van diegene die door zijn deelname aan het misdrijf de schade mee heeft veroorzaakt. Net zoals in 2024, heeft het agentschap in 2025 geen procedures tot terugvordering van premies opgestart.

Beslissingspraktijk van de parketten

De erfgoedinspectie nam in 2025 kennis van 25¹⁶ seponeringen door het Openbaar Ministerie. Daarmee beslist de procureur om het onderzoek naar het misdrijf te stoppen en het dossier zonder gevolg te klasseren.

Het Openbaar Ministerie gaf voor deze seponeringen de volgende redenen op:

- andere prioriteiten (1)
- voorrang burgerlijke afhandeling (5)
- herstel (in voldoende mate) uitgevoerd (1)
- pretoriaanse probatie (4), wat betekent dat het parket de zaak seponeert als de verdachte bepaalde voorwaarden naleeft, bijvoorbeeld het verkrijgen van een vergunning of toelating;
- mogelijkheid tot opleggen bestuurlijke geldboete door de administratie (3) hoewel bestuurlijke vervolging niet mogelijk was in deze dossiers. Het ging telkens over een schending van de toelatings- of vergunningsplicht, waarvoor de beboetingsentiteit geen bestuurlijke geldboete kan opleggen.
- redelijke termijn overschreden (1)
- verjaring (1)
- onvoldoende bewijs (2)
- te weinig researchcapaciteit (2)
- andere (5)

In dossiers waarin het Openbaar Ministerie beslist niet te vervolgen, onderzoeken de inspecteurs welke handhavingsinstrumenten ze nog kunnen inzetten om herstel af te dwingen. Dit kan door het afsluiten van een minnelijke schikking, het inleiden van een procedure voor de burgerlijke rechtbank of het opleggen van een bestuurlijke maatregel.

¹⁶ In 2023 20 en in 2024 18.

Een vooruitblik

In uitvoering van de Beleidsnota Onroerend Erfgoed 2024 - 2029 evalueerden het Departement Omgeving en het agentschap Onroerend Erfgoed in 2025 de organisatie van de zachte en harde handhaving. Ze actualiseerden hiervoor de SWOT-analyse uitgevoerd door Möbius in 2019 en analyseerden de procedures en doorlooptijden van de handhavingstrajecten. De conclusies, aandachtspunten en opties werden bezorgd aan de leidend ambtenaren van het agentschap Onroerend Erfgoed en het Departement Omgeving.

Op 28 november 2025 beslisten de Vlaamse minister van Onroerend Erfgoed en de Vlaamse minister van Omgeving om alle handhavingstaken binnen het beleidsveld Onroerend Erfgoed organisatorisch samen te brengen in het agentschap Onroerend Erfgoed. Deze bevoegdheidsoverdracht werd reglementair vastgelegd in het implementatiebesluit van het Kaderdecreet Vlaamse Handhaving dat de Vlaamse Regering goedkeurde op 12 december 2025. De beoogde datum waarop deze bevoegdheidsoverdracht uitwerking krijgt is 1 april 2026. Vanaf deze datum zal ook het Kaderdecreet Vlaamse Handhaving worden geïmplementeerd. 2026 wordt bijgevolg een bijzonder jaar voor de erfgoedinspectie met 1 april 2026 als mijlpaal.